

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

K

kaanon (kr kanon, mittapuu, ohjesääntö). 1. Raamatun k, kirkon ohjeelliseksi hyväksymä Raamatun kirjojen kokoelma. 2. → **Konsiilin** päätös. 3. Kirkollinen oikeussäädös. 4. Messun k, messun pysyvä osa, eukaristinen rukous (luetaan yl alkavaksi sanoista Te igitur ja päättyväksi Pater noster -rukousta edeltävään Ameniin). 5. Ort lit veisujen sikermä. *Kanoninen*, k:iin kuuluva, ohjeellinen, *kanoninen oikeus*, rkat kirkon oikeus, *kanonisti*, kirkko-oikeuden tuntija, *kanonistinen*, kirkko-oikeuden mukainen, *kanonisuus*, kaa-

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

noninmukaisuus. *Kaanon-taulut*, rkat jumalanpalveluksessa alttarilla pidettävät taulut, jotka sisältävät messun rukouksia. Vrt → **deuterokanoninen**, → **apokryfit**, → **pseudepigrafit**.

kaos (kr khaos), ammottava → **abyssos**, universumin muotoutumaton alkutila, myyttinen aines, josta kosmos muodostui t luotiin, epäjärjestys. *Kaoottinen*, kaosmainen, kaaoksellinen. Vastak → **kosmos**.

kabbala (hepr qabbala, perinne), ka juutalainen salaoppi ja mystiikka, *kabbalisti*, k:n edustaja, *kabbalistinen*, kabbalaa koskeva.

kabod (hepr), kunnia, kirkkaus, ihanuus, kr → **doxa**, lat → **gloria**.

kahal (hepr qahal), seurakunta, kr → **ekkllesia**.

kaikkein pyhin → **sanctissimum**.

kainiitit, **kainilaiset**, Kainista nimensä saanut gnostilainen lahko.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kairos (kr), oikea, sopiva aika, ajankohta (lat *opportunitas*), UT:ssa täyttynyt aika, otollinen aika, Jumalan erityisen toiminnan aika. Vrt → **khronos**.

kaitselmus → **providentia**.

kalendarium (lat), 1. kalenteri, 2. vuoden kirkoll juhlien luettelo.

kalikstiini (lat *calix*, malja, kalkki), »kalkkilainen» eli *utrakvisti* (lat *sub utraque specie*, kummassakin muodossa), mallittinen → **husilainen**, joka vaati ehtoollisviiniä jaettavaksi myös maallikoille.

kalkantti (lat *calcans*), urkujen polkija.

kalkki (lat *calix*), ehtoollismalja.

kalokagathia (kr), kauniina (*kalos*) ja hyvänä (*agathos*) oleminen, jalous, kreikkalaisten (ja myös saksal → **idealism**) kasvatusihanne, yhteisnimi hyville.

kalotti (ransk *calotte*) eli *pileolus*, *zucchetto*, *solli Deo*, rkat pappien käyttämä pieni patalakki (paavilla valkoinen, kardinaaleilla punainen, piispoilla violetti, muilla musta).

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kalseaatti (lat *calceatus*), kengällinen, vastak → **diskalseaatti**.

kaltaisuus → **homoiosis**, → **similitudo**.

kalvinilainen, **kalvinilaisuus**, **kalvinismi** → **calvinilaisuus** jne.

kamaldolilaiset, Camaldolin luostarin mukaan nimensä saanut → **benediktiinisääntökunta**.

kamisardit (ransk *Camisards*), Sevenniien vuoriston vainotuja → **hu-genotteja**.

kandelaaberi (lat *candelabrum*), kynttilänjalka, kynttelikkö.

kandidaatti (lat *candidatus*), ehdokas, kandidaatintutkinon suorittanut henkilö.

kaniikki, **kanunki** (lat *canonicus*), → **kapitulin** jäsen; tuomioherra.

kanon, **kanoninen** → **kaanon**. *Kanon tes Pisteos* → **regula fidei**.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kanonisaatio (lat *canonisatio*), pyhäksi (pyhimykseksi) julistaminen, *kanonisoida*, julistaa pyhäksi (pyhimykseksi), vrt → **beatifikaatio**.

kansankirkko → **Volkskirche**.

kanttori (lat *cantor*), laulaja, esilaulaja, kuoronjohtaja; erit koulutuksen saanut kirkkomusiikin johtaja seurakunnassa.

kapernaumlainen syöminen, Kapernaumin juutalaisten (Jh 6: 52) naturalistinen ehtoolliskäsitys (Epitome 7).

kapiteeli (lat *capitellum*), pylvään pää.

kapitteli (lat *capitulum*), kirjan luku, lukukappale.

kapituli (lat *capitulum*), tuomiokapituli, luostarin t luostari-provinssin jäsenten kokous, tällaisen kokouksen paikka (esim kapitulisali), *kapitulaari*, k:n jäsen, *kapitulaarit*, karingien säännökset.

kappadokialaiset isät, *kolme kappadokialaista*, kirkkoisät Basileios Suuri (k 379), Gregorios Naziansilainen (k 389) ja Gregorios Nyssalainen (k 395). Nämä kolme piispaa vastustivat → **areiolaisuutta**.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kappalainen (lat *capella*, → **kappeli**), alkuaan kappelin pappi, kirkkoherran lisäksi seurakunnan toinen vakinainen pappi, erit tehtävään määrätty pappi.

kappeli (lat *capella*), lit tarkoituksiin käytettävä pieni rakennus t huone, *kappeliseurakunta*, seurakunnan osa, jossa on oma k t kirkko ja pappi.

kapusiinit → **fransiskaanit**.

kardinaali (lat *cardinalis*, pääasiallinen, *cardo*, oven sarana-tappi), paavin jälkeen korkein arvohenkilö rkat kirkossa. *Kardinaalikollegio* eli p kollegio, kardinaalien kokonaisuus, kardinaalikunta, joka valitsee paavin → **konklaavissa**. *Kardinaalihyveet*, päähyveet, antiikissa viisaus (→ **prudentia**), oikeudenmukaisuus, urhoollisuus ja kohtuus eli itsensä hilitseminen; näihin luonnollisiin hyveisiin skol lisäsi kolme yliluonnollista eli *teologista* (eli teologaalista) *hyvettä* (ransk vertus *théologales*), uskon, toivon ja rakkauden (→ **virtus**).

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kardiognosia (kr kardiognostes, sydänten tuntija), sydänten tuntemus, tunteminen.

karenssi → **carentia**.

Kariitit (kr Kharites), Sulottaret, sulon ja suopeuden jumalattaret Kreikan mytologiassa.

karisma (kr kharisma, lat charisma), armolahja. *Charisma veritatis*, totuuden karisma (kat: paavilla ja piispoilla). *Karismaattinen*, armolahjoihin perustuva, *karismaatikko*, k:n saanut henkilö.

karitatiivinen (→ **caritas**), caritas-rakkauteen perustuva, rakkaudentoiminnallinen, hyväntekevä, ks → **diakonia**.

karmeliitat, Karmelin vuoresta nimensä saanut 1155 perustettu kerjäläismunkkikunta.

karnaalinen (lat carnalis), lihallinen, vastak → **spirituaalinen**.

karnevaali (ital carnevale, lähtökohtana ehkä lat carnem levare, panna pois liharuoka), suurta paastoa edeltävä aika

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

rkat maissa: joko kolme sitä edeltävää päivää tai 3.2. ja → **tuhkakeskiviikon** välinen aika.

kartesiolaisuus, kartesianismi, cartesiolaisuus, Descartesista (lat Cartesius) nimensä saanut hänen seuraajainsa fil suuntaus, → **cogito, ergo sum**.

kartusiaanit, Cartusiassa (ransk Chartreuse) 1084 syntynyt erakkomunkisto.

kaste → **baptismus**.

kasti (portug casta, rotu), syntyperään perustuva tiukasti suljettu intialainen yhteiskuntaluokka t -ryhmä.

kasuaali (lat casus, tapahtuma), kirkoll toimitus, esim kaste, hautaus jne. *Kasuaalipuhe*, kasuaalissa pidetty puhe. *Kasuaalinen*, satunnainen.

kasualismi (lat casus, tapahtuma, sattuma), sattumaoppi, käsitys, että maailmankulkua määrää sattuma, *kasualisti*, k:n edustaja, *kasualistinen*, k:n mukainen.

kasuistiikka (lat casus, tapaus), yleisten moraalinormien soveltaminen yksityisiin konkreettisiin tapauksiin, *kasuisti-*

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

nen, yksityistapauksittainen, kasuistiikkaan liittyvä, (halvantaen) saivarteleva.

kasukka (lat *casula*), papin messupuku, messukaapu, myös planeta, alkuaan antiikin paenula, matkaviitta. Vrt → **pluviale**.

katafaattinen (kr *katafatikos*), myönteinen, myöntävä (väite, arvostelma, teologia). Vastak → **apofaattinen**.

katafalkki (ital *catafalco*), ruumisarkkukoroke.

katakombi (lat *catacumba*), maanalainen hautauspaikka käytävineen ja kammioineen.

katarit, *kataarit* (kr yks *katharos*, puhdas), → **askeettinen**, → **dualistinen** ja → **manikeolaisuudelle** sukua ollut ka lahkolii-kehdistä.

katedraali, tuomiokirkko, piispan kirkko, jossa on piispan → **cathedra**.

kateederi → **cathedra**.

kateeni (lat *catena*), ketju, (mon) yhteen kootut kirkkoisien selitykset Raamatun teksteihin.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kategoria (kr), 1. luokka, laji, ryhmä, 2. peruskäsite, olevan t ajattelun perusmuoto, 3. (Kant) järjen → **aprioriset** muodot, jotka ovat pohjana kokemukselle. *Kategoriaalinen*, kategorioita koskeva, *kategorinen*, ehdoton, väittävä (lause, esim »ihminen on kaksijalkainen»), *kategorinen imperatiivi*, Kantin esittämä puhtaasti formaalinen ja sen vuoksi ehdoton perusvelvollisuus: »Toimi niin, että tahtosi → **maksimi** voisi aina samalla käydä yleisen lainsäädännön perinspiistä». Vrt → **predikamentti**.

katekeesi (kr katekheesis), (erit uskonnon) opetus, opetus kysymys- ja vastausmenetelmää käyttäen, *katekeetta*, opettaja, *katekeettinen*, kysymysten ja vastausten muotoinen (opetus), vrt → **akromaattinen**, → **dialoginen**, → **erote-maattinen**, *kateketiikka*, oppi kirkollisesta opetuksesta, opetusoppi, k:a tutkiva teol tieteenhaara, *katekismus*, kristinuskon pääopit esittävä katekeettinen oppikirja, *katekisoida*, opettaa kyselemällä, *katekumeeni*, kasteoppilas, *kateku-*

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

meneatti, kastetta edeltävä valmistautumisaika, kaste-opetus.

kat' exokhen, kat' eksokhen (kr), erityisesti, ennen muita, ransk par excellence.

katharsis (kr), katarsis, puhdistus, puhdistautuminen, tragedian päämäärä Aristoteleen mukaan, mystiikassa sielun puhdistuminen aistisuudesta.

katholikos (kr katolinen), Armenian kirkon patriarkan arvonimi.

katisma (kr kathisma), ort aamu- ja ehtoopalveluksessa luettava Psalttarin osa, jota luettaessa saadaan istua.

katolilainen (kr katholikos, lat catholicus), katolisen kirkon jäsen, *katolilaisuus*, roomalaiskatolilaisuus.

katolinen (kr katholikos, lat catholicus), kirkon määre (kirkko on k, 1. koska se on yleinen, kaikkialle levinnyt t leviävä, 2. koska sen → **missio** kohdistuu koko ihmiskuntaan ja kaikkien inhimilliseen ja 3. koska se opettaa koko → **dogmaa**. Vastak → **partikulaarinen**, → **hereettinen**. *Katolisuus*, yksi

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kirkon → **nota**, *kvantitatiivinen* eli määrällinen katolisuus, kirkon yleisyys, *kvalitatiivinen* eli laadullinen katolisuus, kirkon kokonaisuus koko dogmaa julistavana.

Katolinen aktio, paavi Pius XI:n (ja myöhempien paavien) ohjeiden mukainen organisoitu rkat liike, jossa maallikot ovat mukana ja joka pyrkii edistämään kat periaatteita perheen ja yhteiskunnan elämässä.

Katolis-apostolinen kirkko → **irvingiläisyys**.

Katoliset kirjeet, ne UT:n kirjeet, joita ei ole osoitettu millenkään erit seurakunnalle eikä myöskään yksityishenkilölle vaan joita siten pidetään yleisinä: 1–2 Pti, 1–3 Jh, Jk, Jd.

katoliset totuudet (lat veritates catholicae eli doctrina catholica), ne opit ja tosiasiat, jotka eivät kuulu välittömästi ilmoitettuun totuuteen mutta liittyvät tähän kiinteästi. Niitä ovat teologiset päätelmät (→ **conclusio theologica**), dogmaattiset tosiasiat (→ **dogmaattinen**) ja ilmoitustotuuksiin yhteydessä olevat järjestötodut.

katselu → **visio**.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

katumus → *attritio*, → *attritionismi*, → *contritio*, → *kontritio-nismi*, → *poenitentia*.

kausaallinen (lat → *causa*, syy), syy-yhteydellinen, syy-, syysuhde-, *kausaalinuxus*, *-neksus*, kausaaliyhteys, syyn ja vaikutuksen yhteys, *kausaliteetti*, kausaalisuus, syysuhde, *kausaliteettiprinsiippi* eli *kausaaliprinsiippi*, jokaisella tapahtumalla on syynsä eli ilman syytä ei tapahdu mitään, *kausaali-mekaaninen maailmankuva*, valistusaikana syntynyt maailmankuva, missä kaikki tapahtuminen on aukottomasti kausaalisesti määräytynyttä ja mekaniikan lakien mukaan laskettavissa. *Kausaalinen Jumala-todistus* → *Jumala-todistukset*.

kedesha (hepr qedesha), temppelityttö (esim Gn 38).

keerygma (kr kerygma), julistus, saarna, *keerygmaattinen*, julistuksellinen, keerygmaan liittyvä, sen mukainen.

kehitys → *evoluutio*.

kehotus → *ekshortaatio*.

kenobiitti, **kenobiottinen** → *koinobion*.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kenosis (kr), kenoosi, (Kristuksen) itsensä tyhjentäminen (Fl 2: 5-11). *Kenootikko*, k-opin edustaja, *kenoottinen*, kenoosia koskeva.

kenotafi (kr kenotafion), tyhjä hauta, haudan tapainen (tyhjä) muistomerkki.

kenraalikongregaatio (lat congregatio generalis), → **kon-siilin** ym yleisistunto, täysistunto.

kenraalisuperintendentti (lat generalis, yleinen, superintendere, valvoa), piispanviran palauttamiseen asti johtava pappismies Saksan ev kirkkoissa. Vuoden 1945 jälkeen jäljellä enää Berlin-Brandenburgissa, jossa k:t ovat piispan alaisina.

kenraalivikaari (lat generalis, yleinen, vicarius, sijainen), rkat kirkossa piispan edustaja hiippakunnan hallinnossa.

kerubit (hepr kerub, mon kerubim), Raamatun enkeliolentoja, vrt → **serafit**. *Kerubiveisu* → **kherubikon**.

kesaropapismi (lat Caesar, keisari, papa, piispa, paavi), valtion ja kirkon suhteiden järjestelmä, missä valtakunnan

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

hallitsijalla on myös kirkoll valtaa. Termiä käytetään yl By-santin oloista. *Kesaropapisti*, k:n kannattaja, *kesaropapisti-nen*, k:n mukainen.

kestävyys → **perseverantia**.

ketib (hepr), kirjoitettu, VT:n tekstissä säilynyt epävarma t virheellinen lukutapa, vrt → **qere**.

ketubim (hepr kirjoitukset) eli *hagiografit* (kr hagiografa, pyhät kirjoitukset), VT:n kolmas pääosa (sisällys: Ps, Sl, Jb, → **Megillot**, Dn, Esr, Nh, 1–2 Ak). Vrt → **nebiim**, → **toora**.

kharis (kr), armo → **gratia**.

kharisma → **karisma**.

kheiomantia (kr kheir, käsi, manteia, ennustaminen), kä-destä ennustaminen.

kheirothesia (kr), käsienpäällepaneminen, jolla ort kirkossa vihitään alempiin virkoihin. Vrt → **kheirotonia**.

kheirotonia (kr), käden ojentaminen, ort käsienpäällepane-misen sakramentti, lännen vastine → **ordinaatio**, → **ordo**.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

K:lla vihitään piispa, pappi ja diakoni, alempiin virkoihin taas → **kheirothesialla**.

kherubikon (kr), kerubiveisu, ort liturgiassa suuressa saatossa (→ **eisodos**) laulettava hymni.

khoros (kr, lat chorus, tanssi, tanssikuoro, kuorotanssi, laulukuoro), kirkkokuoro, kirkon kuori eli → **presbyteerio**.

khristokos (kr), Kristuksen synnyttäjä (Maria → **nestorialaisuuden** mukaan). Efeson konsiili 431 torjui tämän tulkinnan ja opetti, että pyhä neitsyt on → **theotokos**.

khronos (kr), aika, ajanjakso, vrt → **kairos**.

kibbutsi (hepr qibbus, kokous), kollektiivitala Israelissa.

kiirastuli → **purgatorium**.

kiliasmi (kr khilioi, tuhat), eli *millennialismi* (lat millennium, tuhatvuotiskausi), oppi tuhatvuotisesta valtakunnasta (Ilm 20) eli → **millenniumista**.

kineettinen todistus → **Jumala-todistukset**.

kirjallisuuskritiikki (saks Literarkritik, engl literary criticism), literaarikritiikki, kirjallis-kriittinen erittely, ekseg me-

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

netelmä, jossa tekstin saumojen, jäsentelyn, kielellisten erojen jne avulla selvitetään sen syntyä ja lähteitä. Vrt → **muotohistoria**, → **traditiohistoria**.

kirk, Skotlannissa sama kuin engl church, kirkko. *The Kirk*, Skotlannin kirkko.

kirkko → **denominaatio**, → **ecclesia**, → **ekklesia**, → **kongregatio**, → **paroikia**, → **Volkskirche**.

kirottu → **anateema**.

kiusaus → **tentatio**.

klandestiini(nen) (lat clandestinus), salainen.

klarissalaiset → **fransiskaanit**.

klasis tou artou (kr), leivän murtaminen (ehtoollista vietetäessä).

klassinen, *klassillinen* (lat classicus), Kreikan ja Rooman antiikin kulttuuriin kuuluva t sitä koskeva, kreikkalaisena t roomalaisena arvostettu, *klassisismi*, antiikin malleja jäljittelevät tyylisuunnat kuvaamataiteessa ja kirjallisuudessa,

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

klassisisti, klassismin edustaja, *klassisistinen*, klassismin mukainen.

klaustraali(nen) (lat claustralis), luostarimainen.

klausuuri (lat clausura), munkkien t nunnien sulkeminen, eristäminen omiin sijoihinsa, ulkopuolisilta suljettu luostarin alue.

kleerus (kr kleros, arpa, osa, papisto, lat clerus), papisto, hengellinen sääty, *klerikaalinen*, kloorukseen kuuluva, papillinen, (halventaen:) kirkollismielinen, *klerikalismi*, (pooleminen termi) yhteiskunnan kysymysten arviointi klerikaalisesta näkökulmasta, pappisvaltaisuus, pyrkimys rkat kirkon vallan lisäämiseen yhteiskunnassa, *klerikalisti* (myös: klerikaali), klerikalismin edustaja, *klerikalistinen*, klerikalismin mukainen, *klerikus*, klooruksen jäsen, pappi, vrt → **laidus**, (*klerkki*, pappi, kirjuri).

klobukki (ven klobuk), ort piispan ja munkin hunnallinen päähine.

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

koadjuuttori (lat *coadiutor*), kat hiippakuntaan t piispan avuksi määrätty titulaaripiispa. Jos k:lla on viranperimysoikeus, hän on *coadiutor cum iure successionis*, ellei, häntä nimitetään myös apu- eli vihkipiispaksi.

kodifikaatio (lat → *codex*), kodifiointi, koontaminen, *kodifioida*, koontaa.

koedukaatio (lat *co-* yhdessä, *educatio*, kasvatus), (poikien ja tyttöjen) yhteiskasvatus.

koeksistenssi (lat *co-* yhdessä, *exsistentia*, → *eksistenssi*), 1. yhdessä eksistoinen, samanaikainen olemassaolo, 2. erilaisten valtioiden t valtioryhmittymien rinnakkaiselo, 3. *rauhanomainen k*, Lenin termi, joka Neuvostoliiton kommunistisen puolueen 20. puoluekokouksesta alkaen (1956) on tullut ulkopoliittiseksi tunnuksiksi. *Koeksistenttinen*, rinnakkaiseloon, koeksistenssiin liittyvä.

koettelemus → *tentatio*.

kogitaatio (lat *cogitatio*), ajattelu, ajattelemine, ajatus. *Cogitatio formata* – *cogitatio informis*, → *formattu k* – →

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

formaton k (edelliseen liittyy tiedostetun totuuden firma assensio, luja hyväksyminen, jälkimmäiseen ei), *cogitatio honesta – cogitatio turpis*, kunniallinen – häpeällinen ajatus, *cogitatio vana*, turha ajatus. *Kogitoida*, ajatella, *kogitatiivinen*, ajatuksellinen. Vrt → **diskurssi**, → **intuitio**, → **kontemplaatio**, → **meditaatio**, → **refleksio**, → **spekulaatio**.

kognitio (lat cognitio), tieto. *Kognitiivinen*, tiedollinen, tietoon perustuva. → **cognitio**.

Kohelet (hepr Qohelet), kr Ekklesiastes, Saarnaaja, Saarnaajan kirja (lyh Sr).

kohortti (lat cohors, UT:n kr speira), sotaväenosasto, kymmenes osa legioonaa, 600-1000 miestä (esim Mk 15: 16).

kohtuullisuus → **epieikeia**.

koimesis (kr), nukkuminen, kuolonuni, lat *dormitio*, erit autuaan neitsyt Marian k, juhla (15.8.) edeltänyt Marian → **assumption** juhlaa.

koimeterion (lat coemeterium), nukkumapaikka, varhaiskrist hautauspaikka (ks esim 1 Ts 4: 13–14).

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

koinee (kr koine nim dialektos), yleinen (kieli), yleiskieli, Kreikan yleiskieli hellenistisellä ja roomalaisajalla.

koinobion (kr, lat coenobium), yhteisöelämä, luostari. *Kenobiitti* luostarissa elävä munkki, *kenobiottinen*, yhteisöelämään, luostariin liittyvä. Vrt → **anakoreetti**.

koinonia (kr), yhteys, lat → **communio**; yhteinen avustustoiminta, yhteinen työ, lahja.

kolehti (lat collecta), jumalanpalveluksessa suoritettava rahankeräys, siinä annettava uhrilahja; uhraamisen (→ **oblatio**, → **offertorium**) nykyinen, muodoiltaan usein degeneroitunut jäännös.

kollaatio (lat collatio), 1. yhteenvieminen, kokoaminen, kokoelma, 2. kokoontuminen, 3. katolilaisten iltapala paastopäivinä; Ranskassa ja Englannissa pieni välipala n klo 15, 4. tekstien vertailu (esim jäljennettä alkutekstiin), 5. kirkollisvirran myöntäminen, 6. kokoelma luettaviksi tarkoitettavia isien elämäkertoja. *Kollationoida*, tarkistaa tekstijäljennettä, lukea vastakkain.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kollaboroida (lat *collaborare*), olla yhteistyössä, yhteistoinnassa, tehdä työtä yhdessä, *kollaboraattori*, työtoveri, apuopettaja, apusaarnaaja (Saksassa 2. teol tutkimuksen jälkeen; (vihollisen kanssa työssä oleva) yhteistoimintamies, *kollaboraatio*, yhteistoiminta (erit vihollisen kanssa, esim miehitetyssä Ranskassa 1940–1944).

kollega (lat), virkatoveri, -veli, *kollegiaalinen*, virkaveljellinen; kolleginen, *kollegiaattikirkko*, kirkko, jolla on → **kapituli** vaikka ei olekaan piispan kirkko (esim Westminster Abbey), Skotlannissa kirkko (seurakunta), jossa on kaksi tai useampi samanarvoista pappia, Yhdysvalloissa usean papin yhdessä hoitama seurakunta, *kollegialismi*, ev kirkko-oikeusteoria Saksassa (18. vs), *kollegialiteetti*, kollegiaalisuus, kollegoina oleminen, *piispojen kollegiaalisuus*, kat piispojen yhteys keskenään ja paavin kanssa ja tämän johdossa, *kollegiaalisuusoppi*, nykyiset piispat paavin johdolla muodostavat piispainkollegion, joka on Pietarin johdolla toimineen apostolikollegion seuraaja (→ **collegium**), *kolleginen*

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

on hallinnollinen elin, jonka jäsenet osallistuvat päätöksen tekoon, *kollegio*, kolleginen elin, virasto, → **collegium**.

kollehta (lat collecta), jumalanpalveluksen alkupuolella ennen tekstejä luettava päivän rukous. Vrt → **kolehti**.

kollektiivi (lat colligere, kerätä, koota), ryhmä, työyhteisö; eräänlainen maatalousyrittäjä Neuvostoliitossa, *kollektiivinen*, yhteis-, ryhmä-, työyhteisö-, kollektiiviin liittyvä. *Kollektivismi*, käsitystapa, joka asettaa yhteiskuntakokonaisuuden yksilön edelle pitäen yksilöitä epäitsenäisenä masana, historianfil käsitys, että historian kulkua eivät määrää suuret persoonallisuudet vaan massat, vastak → **individualismi**. *Kollektivist*, kollektivismiin kannattaja, *kollektivistinen*, tämän käsityksen mukainen, *kollektivoida*, *kollektivoida*, tehdä kollektiiviseksi, ottaa yhteisomistukseen.

kollisio (lat collisio), yhteentörmäys, ristiriita.

kollokvio, **kollokviumi** (lat colloquium), keskustelu, teollinen keskustelutilaisuus.

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kollyridit (kr kollyris, kaakku), Traakiassa 4. vs:lla esiintynyt naisten laho, joka palvoi Mariaa uhraten hänelle kaakkuja.

kolofoni (kr kolofon, huippu, päätös), vanhan käsikirjoituksen t painatteen päätekirjoitus, jossa on tietoja tekstin nimestä, tekijästä, ajasta jne.

kolportaasi (ransk colportage), kirjojen, lehtien ym painotuotteiden kulkukaupustelu, *kolportoida*, tehdä kulkukauppaa, *kolportööri*, painotuotteiden kulkukauppias, maallikkosaarnaaja.

kolumbaario (lat columbarium, kyyhkyslakka), uurnaholvi.

kolymbethra (kr), allas, kastemalja.

kommunikaatio (lat communicatio), 1. tiedotus, tiedoksi-anto, viestintä, osaksi-anto, engl communication of, 2. yhteys, yhteisöllisyys, seurustelu, engl communication between, syn → **kommuunio**. Vrt → **communicatio idiomatum**. *Kommunikantti*, kommuunioon (→ **communio**) osallistuva, »eh-

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

toollisvieras» (kehno suomennos), *kommunikoida*, 1. osallistua ehtoolliseen, 2. viestiä.

kommuniteetti → *communitas*.

kommuunio → *communio*.

kompendi, kompendiumi (lat *compendium*), yhdistelevä oppikirja, pääkohdittainen lyhentelevä esitys laajasta aihepiiristä, käsikirja.

kompetenssi (lat *competentia*), pätevyys, kelpoisuus; toimivalta, *kompetentti*, pätevä, kelpoinen; toimivaltainen.

kompilaatio (lat *compilatio*, ryöstäminen, ryöstö), toisista kirjoista kokoon pantu teos, *kompilaattori*, kompiloija, k:n tekijä, *kompiloida*, suorittaa k, tehdä kirja toisten kirjoja lainaten.

kompletorio → *completorium*.

kompositio (lat *compositio*), 1. kokoonpano → *compositio*, 2. sommitelma, sävellys.

kompositumi → *compositus, compositum*.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kondesendenssi (lat *condescendere*, laskeutua), Jumalan armollinen laskeutuminen ihmisten luo Jeesuksessa Kristuksessa, vrt → **immanenssi**, → **transsendenssi**. *Kondesendenttinen*, k:a koskeva.

konditio (lat *conditio*), ehto. *Konditionaalinen*, ehdollinen. *Konditionismi* eli *konditionalismi*, Max Verwornin (k 1921) esittämä käsitys, jossa → **kausaliteetin** käsite korvataan ehtojen, edellytysten kokonaisuudella. *Konditionisti* eli *konditionalisti*, tämän opin edustaja, *konditionistinen*, *konditionalistinen*, sen mukainen.

kondoleanssi (lat *condolere*, surra mukana), surunvalittelu.
konfessio, tunnustus, uskontunnustus, tunnustuskunta → **confessio**. *Konfessionaalinen*, tunnustuksellinen, *konfessionalismi*, oman tunnustuksen yksipuolinen ja liiallinen korostaminen, tunnustuskuntapartikularismi, *konfessionalistinen*, konfessionalismin mukainen, *Konfessionskunde* (saks), tunnustuskuntatieto, → **symboliikka**.

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

konfirmaatio (lat confirmatio, vahvistus), vanhakirkolliseen kasteeseen liittynyt toimitus, nykyään sakramentti rikat ja ort kirkossa, ev kirkoissa eri tavoin käsitetty rippikoulun päätösjuhla, jossa *konfirmantit* eli konfirmoitavat tunnustavat uskonsa, saavat siunauksen ja pääsevät osallisiksi tietyistä kirkollisista oikeuksista.

konfidentti (lat confiteri, tunnustaa), rippilapsi, ripillä kävijä.

konforminen (lat conformis), yhdenmuotoinen, samanmuotoinen, yhdenmukainen, *konformismi*, yhdenmukaisuuspyrkimys, -asenne, *konformisti*, konformismin edustaja, valtiokirkkojärjestelmään sopeutuva (erit Englannissa), vastak → **nonkonformisti**, *konformistinen*, konformismin mukainen, *konformiteetti*, → **conformitas**.

konfraterniteetti (lat confraternitas), veljeskunta, seura, yhdistys.

konfutaatio → **confutatio**.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kongregaatio (lat congregatio), 1. yhdistys, seura, 2. sama-sääntöisten luostarien liitto, 3. sääntökunnan tapainen rkat järjestö, jossa ei anneta varsinaista munkkilupausta, 4. seurakunta, 5. kardinaalik:t, → **kuurian** virastoja, 6. mariaaniset k:t, rkat järjestöjä, jotka → **mariaanisen** hurskauden pohjalla toimivat eri aloilla yhteiskunnassa. *Kongregatio-naalinen*, k:lle ominainen, *kongregationalismi*, 16. vs:lla Englannissa syntynyt vapaakirkollinen suuntaus, joka tähdentää paikallisseurakunnan täyttä riippumattomuutta ja varhaiskrist ihanteita, *kongregationalisti*, kongregationalismin kannattaja, kongregationalistisen kirkon jäsen, *kongregationalistinen*, kongregationalismin mukainen. → **congregatio**.

kongruenssi (lat congruentia), yhdenmukaisuus, sopivuus, vastaavuus, *kongruentti*, yhdenmukainen, sopiva, vastaava, *kongruismi*, Suarezin, Bellarminin ja Claudius Aquavian käsitystapa, joka tähdentää armon k:a saajan yksilöllisiin olosuhteisiin.

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

konjektuura (lat coniectura, päätelmä, otaksuma, arvelu), turmeltuneen tekstin otaksuttu lukutapa.

konklaavi (lat conclave), lukittu huoneisto, jossa tapahtuu paavin vaali, paavin valitseva kardinaalien kokous.

konklusio (lat conclusio), päätös, päätelmä, johtopäätös, *konklusiivinen*, päätelmällinen, päättelevä, *konklusioiteologia*, ilmoitustotuuksista logiikan sääntöjen mukaan päätelmiä tekevä ja siten etenevä systemaattinen (rkat) teologia. Vrt → *conclusio theologica*.

konkomitanssi (lat concomitantia, saattaminen, seuraaminen), skol oppi, minkä mukaan Kristuksen ruumista ja verta ei voida enää erottaa toisistaan, mistä syystä kumpaankin ehtoollisaineeseen sisältyy koko Kristus.

konkordaatti (lat concordatum), sopimus, kirkkosopimus, Pyhän istuimen ja valtiovallan välinen sopimus.

konkordanssi (lat concordare, olla yksimielisiä, sopia), yhtäpitävyys, yksimielisyys, hakusanasto, hakusanakirja, jossa

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

luetellaan yl sitaatein jonkin teoksen (esim Raamatun) sanat t asiat. *Konkordantti*, yhtäpitävä.

konkordia (lat concordia), yksimielisyys, sopu.

konkreetio (lat concretio), 1. yhteen kasvaminen, yhtyminen, 2. erityistyminen, vastak → **abstraktio**. *Konkreettinen*, erityistynyt, yhteenkasvanut; esineellinen, kouraantuntuva, havainnollinen, vastak → **abstraktinen**.

konkubinaatti (lat concubinatus), syrjäavio, *konkubiini*, jalkavaimo.

konkupisenssi (lat concupiscentia), halu, himo, haluaminen. 1. Haluaminen, himoitseminen yl mielessä, *concupiscentia non naturalis – concupiscentia naturalis*, ei-luonnollinen (jonkin luontoon kuulumaton) k – luonnollinen k, *concupiscentia bona mala*, siveellisesti hyvä – paha k. 2. Synnillinen halu, haluaminen, järkeä ja tahtoa vastustava spontaani aistinen ja henkinen pyrkimys, joka ei sinänsä ole syntiä (rkat). Ihmisen itsekeskeinen Jumalan-vastainen himo ja sellaisena jo synti (lut).

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

konkurssi → **concurus**.

konsangviniteetti (lat consanguinitas), verisukulaisuus.

konsekraatio (lat consecratio), pyhittäminen, vihkiminen. 1.

Piispan suorittama henkilöiden t muiden (alttarin, kirkon) vihkiminen erotukseksi benediktioista (→ **benedictio**). 2.

Messussa asetussanojen lukeminen, joilla sanoilla tapahtuu leivän ja viinin muuttuminen olemukseltaan Kristuksen ruumiiksi ja vereksi (kat) tai joista → **reaalipreesenssi** alkaa (lut). *Konsekroida*, suorittaa k, pyhittää, vihkiä.

konselebraatio (lat concelebratio), usean papin yhdessä suorittama → **selebraatio**.

konsensus → **consensus**.

konsepti (lat conceptus, sikiäminen, käsitys), 1. ajatus, käsi-

te, 2. kirjallisen esityksen luonnos, *konseptio* (lat → **concep-**

tio), käsitys, ajatus, *konseptuaalinen*, käsitteellinen, *konseptualismi*, fil suuntaus, joka pyrki välittämään jyrkän →

nominalismin ja → **realismin** kesken opettaen, että yleiskäsitteet ovat olemassa tietoisuudessa. *Konseptualisti*, kon-

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

septualismin kannattaja, *konseptualistinen*, konseptualismin mukainen.

konsientialismi (lat → *conscientia*, tietoisuus, omatunto), käsitys, että todellisuus rajoittuu tietoisuuden piiriin.

konsiili (lat concilium), kirkolliskokous, → *synodi*. *Ekumeeninen k*, → *ekumeeninen* kirkolliskokous, joita ort käsitöksen mukaan on ollut 7 (Nikaiasta 325 Nikaiaan 787) ja rkat käsitöksen mukaan 21, viimeksi *Concilium oecumenicum Vaticanum secundum*, Vatikaanin toinen ekumeeninen k (1962-1965). *Konsiliaarinen*, k:a koskeva, k:iin liittyvä, *konsiliaarisuus* eli *konsiliariteetti*, kirkon ominaisuus → *liturgi-aan*, neuvonpitoon jne kokoontuvana, *konsiliarismi*, käsitöstyöta, jonka mukaan k on paavia korkeampi kirkon elin, *konsiliaristi*, konsiliarismin edustaja, *konsiliaristinen*, konsiliarismin mukainen.

konsistori (lat consistorium), kokoushuone, neuvosto, 1. paavin puheenjohtolla pidettävä kardinaalien täysistunto, 2. kirkkohallinnollinen elin ev kirkoissa (erit Saksassa) re-

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

formaation jälkeen, 3. professorien muodostama yliopistohallinnon elin. *Konsistoriaalinen*, k:lle kuuluva.

Konstantinuksen lahjoitus → *Donatio Constantini*.

konstituutio (lat *constitutio*, ransk, engl *constitution*), 1. → *constitutio*, 2. perussääntö, esim Kirkkojen Maailmanneuvoston k, 3. (ransk *constitution*, engl *order*, saks *Verfassung*), kirkon k, yhteisnimitys kaikelle, joka → *dogman* lisäksi on kirkolle välttämätöntä kirkkona (esim sakramentit, virka), 4. Apostoliset k:t, eräs kirkkojärjestys (n v 400).

konsubstantiaatio (lat *consubstantiatio*), skol myös Lutherin omaksuma käsitys, että ehtoollisessa leipä ja viini eivät substanssiltaan muutu Kristuksen ruumiiksi ja vereksi (→ *transsubstantiaatio*) vaan Kristuksen ruumis ja veri saadaan leivän ja viinin kanssa. Kun rauta pannaan tuleen, rauta ja tuli yhtyvät punahehkuvaksi raudaksi, vaikka rauta ja tuli säilyttävätkin olemuksensa (Lutherin vertaus).

konsummaatio → *consummatio*.

konsumptio → *consumptio*.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kontakki (kr kontakion), lyhyt ort jumalanpalvelusveisu, mikä selostaa juhlan merkitystä.

konteksti (lat contextus), yhteys, tekstiyhteys. *Kontekstieetiikka* eli *kontekstualismi*, k:n merkitystä tähdentävä etiikan tyyppi, jonka mukaan tilanne ei anna eettisiä normeja, mitkä saadaan tilanteen kanssa. »Situatio ei tee k:a eettiseksi, vaan k tekee tilanteen eettiseksi» (Paul Lehmann). *Kontekstuaalinen*, k:n mukainen, k:iin sisältyvä. *Kontekstualisti*, kontekstietiikan edustaja, *kontekstualistinen*, kontekstualismin mukainen. Vrt → [situatioetiikka](#).

kontemplaatio (lat contemplatio), katseleminen, tarkastelu, sisäinen katselu, mietiskely. *Contemplatio beata*, autuas k eli autuaitten k taivaassa, *contemplatio expedita* eli *libera*, esteetön eli vapaa k, *contemplatio imperfecta* ja *perfecta*, epätäydellinen ja täydellinen k, *contemplatio patriae* ja *viae*, (Jumalaan kohdistuva) k taivaallisessa isänmaassa ja matkalla, *contemplatio philosophica* ja *theologorum*, filosofinen ja teologinen k, *contemplatio sapientiae*, viisauden

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

k, *contemplatio spiritualis*, henkinen k. Mystiikassa: jumalallisen katselu oman sisäisyyden kuvastimessa. *Kontemploida*, harjoittaa k:ta. Vast adj *kontemplatiivinen*. Vrt → **ko-gitaatio**, → **meditaatio**, → **spekulaatio**.

kontinenssi (lat *continentia*), pidättyvyys. *Continentia coniugalis – vidualis – virginalis*, aviopuolison – lesken – neitsyen k. Vrt → **abstinenssi**.

kontingenssi (lat *contingentia*), ei-välttämättömyys (vastak → **nessiteetti**), jonkin olevan sisäinen äärellisyys, mistä syystä se voisi myös olla toisin tai jopa olematta. *Kontingenti*, ei-välttämätön: *contingens est, quod potest esse et non esse*, kontingenti on se, joka voi olla ja olla olematta (Tuomas). Vastak: *necessarium*, välttämätön, joka ei voi olla olematta. *Kontingenssitodistus* → **Jumala-todistukset**.

kontinuiteetti (lat *continuitas*), jatkuvuus, *kontinuitiivinen*, jatkuva, *diskontinuiteetti*, epäjatkuvuus, jatkuvuuden puute, katko, *diskontinuitiivinen*, epäjatkuva.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kontraarinen (lat *contrarius*), vastakkainen, vastakohtainen, diametraalisesti vastakkainen (Aristot: *antikeimenos to kata diametron*), Tuomas: *contraria sunt, quae maximae distant in eodem genere*, kontraarisia ovat ne, jotka eroavat toisistaan eniten samassa → **genuksessa** (so. tietyssä suhteessa).

kontradiktio → **contradictio**.

kontritionismi, rkat teol käsitys, jonka mukaan rippisakramentin pätevään saamiseen tarvitaan → **contritio**. Vrt → **attributionismi**.

kontroverssiteologia (lat *controversia*, riita, kiista), kiista-teologia, erit vastauskonpuhdistusaikana se teol haara, joka kävi välienselvittelyä toisen kirkon oppien ja teologian kanssa arvostellen niitä oman kirkon normeilla.

konventikkeli (lat *conventiculum*, pieni kokous), kirkkokokouksen ulkopuolella ja erit kodeissa pidetty yksityinen (varsinkin → **pietistinen**) hartauskokous, jossa oli osanottajia laajemmalti kuin kotihartaudessa. *Konventikkelipla-*

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kaatti, Ruotsin kuninkaan Fredrik I:n 1726 antama asetus, jossa k:t kiellettiin.

konventio (lat conventio), sopimus, välipuhe, kokous, *konventionaali*, sovinnainen, *konventionaalisuus*, *sovinnaisuus*. *Konventionalismi*, käsitystapa, minkä mukaan tiettyjen perustavien lauseiden totuus perustuu sopimukseen. *Konventionalisti*, konventionalismin edustaja, *konventionalistinen*, konventionalismin mukainen.

konventti (lat conventus), kokoontuminen, kokous, seura, yhdistys, luostari.

konvergenssi (lat con-, yhteen, vergere, kallistua, taipua), yhteen taipuminen, yhteen suuntautuminen, läheneminen. *Konvergoida*, suuntautua yhteen, läheta toisiaan, *konvergentti*, yhteen suuntautuva. Vastak → **divergenssi**.

konversio → **conversio**.

konvertiitti (lat convertere, kääntää, kääntyä), käännyännäinen (joka siirtyy toisesta krist tunnustuskunnasta toiseen).

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

konvikti (lat convictus), (erit kirkoll opiskelijain) yhteisasuntola, »ylioppilaskoti».

konvokaatio (lat convocatio, engl convocation), kokous, Englannin kirkossa kirkkoprovinsin papiston kokous.

koodeksi → **codex**.

kooperaatio (lat cooperatio), yhteistyö, yhteistoiminta. *Kooperaattori*, (rkat) apupappi, *kooperatiivinen*, yhteistyöllinen, yhteistoiminnallinen.

kopiaatti (kr kopiates), haudankaivaja (vanhan kirkon aikana).

koptit (kr Aigyptios, egyptiläinen), muinaisten egyptiläisten kristityt jälkeläiset, *koptien kirkko*, *koptikirkko*, Egyptin → **monofysiittinen** kirkko.

kopula (lat copula), side, yhdysside, subjektin ja predikaatin yhdistävä tekijä arvostelmassa (erit »olla» -verbi), → **copula**.

korban (hepr qorban), uhrilahja (Mk 7: 11).

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

korollaari (lat corollarium, näyttelijälle lahjoitettu seppele, lahja), lisä, lisäpäätelmä, väittämä t lause, joka antautuu jo todistetusta.

korporaali (lat palla corporalis, ruumisliina), nelikulmainen liina, joka messussa levitetään alttarille ja jolle asetetaan malja ja → **hostia**.

korpus → **corpus**.

korrektio (lat correctio), oikaisu. *Correctio divina* – *correctio humana*, jumalallinen k – inhimillinen k, *correctio fraterna*, veljellinen oikaisu. *Korrekti*, moitteeton, virheetön, nuhteeton, *korrektiivi*, oikaisukeino, korjaava, oikaiseva tekijä.

korrelaatio (lat correlatio), vastaavuus, vastaavuussuhde, keskinäissuhde, *korrelaatti*, sana, johon relatiivipronomini viittaa, vaste, mon: vastaavuus- t keskinäiskäsitteet, joista kumpikin edellyttää toistaan, esim syy – vaikutus, vuori – laakso, *korreloida*, olla vastaavuus- t keskinäissuhteessa.

korruptio → **corruptio**.

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

korybantti (kr Korybas), Kybelen pappi, hurmahenki, *korybanttinen*, hurmioitunut, hurmoksellinen, humaltunut.

kosher, košer (hepr), sallittu, oikea, rituaalisesti puhdas (erit ruoka).

kosmogonia (kr maailmansynty), myyttis-uskonnollinen oppi maailman synnystä.

kosmokraattorit (kr kosmokratores), maailmanhallitsijat, maailmanvaltiaat (Perkele ja hänen demoninsa, Ef 6: 12).

kosmologia (kr kosmos, maailma, logos, oppi), fil tutkimus, joka selvittelee universumin alkua ja rakennetta.

kosmologinen Jumala-todistus, todistus, joka päättelee maailmasta käsin sen Luojan, vastaa Tuomas Akvinolaisen → **kineettistä**, → **kausaalista** ja → **kontingenssitodistusta**.

kosmopolitismi (kr kosmopolites, maailmankansalainen), maailmankansalaisuus, yleismaailmallisuus. *Kosmopoliittinen*, k:n mukainen, *kosmopolitoida*, kosmopoliittistaa, yleismaailmallistaa. Vrt → **internationalismi**.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kosmos (kr), järjestys, hyvä järjestys, hallinto, hallitsija, koristus, kaunistus, maailma, universumi. *Kosmos tou kosmou*, kosmoksen kosmos, universuminen kaunistus (ihminen Jumalan kuvana). *Kosminen*, maailmankaikkeutta koskeva. Vastak → **kaaos**.

krama (kr), sekoitus, sekoitettu viini, vedellä sekoitettu ehtoollisviini.

kreaatio (lat → **creatio**), luominen, *kreatuuri*, luomus, luomakunta.

kreatianismi (lat creatio, luominen), kat oppi, jonka mukaan jokainen sielu on Jumalan kulloinenkin uusi luomus, vrt → **emanatismi**, → **generatianismi**, → **pre-eksistentianismi**. *Kreatianisti*, k:n edustaja, *kreatianistinen*, k:n mukainen.

kredenssi (lat credentia), alttarin sivulla oleva apupöytä.

kreetit ja pleetit (hepr hakkereti wehappeleti), Daavidin henkivartiosto (esim 2 Sm 8: 18); »sekalainen seura(kunta)».

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kremaatio (lat crematio), polttaminen, polttohautaus, *crematorio*, ruumiinpolttolaitos.

kriisi → **krisis**.

kriisin teologia → **dialektinen teologia**.

kriittinen, kriitikko → **kritiikki**. *Kriittinen ap(p)araatti* → **variantti**.

krisis (kr), erottaminen, ratkaisu, valinta, tuomitseminen, tuomio, käännekohta, murros, kriisi.

krisma (kr khrisma, lat chrisma, voide), voiteluöljy, pyhä öljy (oliiviöljyn ja balsamin sekoitus), *krismaatio*, voitelu. Vrt → **mirhavoitelu**.

kristofania (kr Khristos, Kristus, fainein, näyttää), Kristus-ilmestys.

kristokratia (kr khristokratia), Kristuksen valta, Kristuksen herruus.

kristologia (kr Khristos, Kristus, logos, oppi), oppi Kristuksen persoonasta ja työstä. *Christologie von oben, von unten*, k ylhäältä, alhaalta, yläk ja alak (edellisen lähtökohta-

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

na on iankaikkinen Logos, Kolminaisuuden toinen persoona, jälkimmäisen maanpäällinen Jeesus Kristus ja hänen kuolemansa ristillä. Ks myös → **communicatio idiomatum**. *Kristologinen*, kristologiaan kuuluva.

kristomonismi (kr Khristos, Kristus, monos, ainoa), Kristuksen yksipuolinen korostaminen, toisen uskonkappaleen asettaminen ensimmäisen edelle.

Kristus (kr Khristos, hepr mašiah, voideltu), Messias.

Kristus-representaatio → **representaatio**, → **vice Christi**.

kriteeri (kr kriterion), arviointiväline, koetinkivi, ratkaiseva tunnusmerkki. *Kriteria externa* – *kriteria interna*, ulkoiset tuntomerkit – sisäiset tuntomerkit.

kritiikki (kr kritike, nim tekhne, arvostelutaito), arvostelu, arviointi, analysoiva tarkastelu, joka pyrkii selvittämään tutkittavan arvon, aseman ja merkityksen, kielteisessä mielessä: moite. *Kriitikko*, kritiikin harjoittaja, *kriittinen*, arvosteleva, tutkiva, k:iin kuuluva; vaaranalainen, käänteente-

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kevä, *kritikasti*, pikkutarkka kriitikko, nälviä, *kritikoida*, *kritisoida*, harjoittaa kritiikkiä.

kritisismi (kr krinein, tuomita, ratkaista), tietokyvyn mahdollisuuksien selvittely, kriittinen fil, Kantin (ja uuskantilaisuuden) tietoteoria.

kronistinen historiateos (kr khronos, aika), Aikakirjojen, Esran ja Nehemian kirjojen muodostama kokonaisuus.

krusifiksi (lat crucifixus, ristiinnaulittu), ristiinnaulitunkuva, *krusifiksio*, ristiinnaulitseminen.

krypta (kr krypte, lat crypta), holvi, holvikäytävä, maanalainen hautakammio → **katakombissa**, kirkon kuorin alla oleva hautaholvi.

kryptocalvinistit (kr kryptos, salainen), salacalvinilaiset, niiden lut teologiien nimitys, jotka reformaatioaikana pyrkivät erit ehtoollisopissa yhteisymmärrykseen calvinilaisten kanssa.

kserofagia (kr xerofagia), kuivan muonan syöminen, eräänlainen puolipaasto.

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

ktisis (kr), 1. luominen, 2. luomakunta, maailma, luomus.

ktooninen (kr khthon, maa, maapohja), mainen, maanalainen.

kultti (lat → **cultus**), yhteisnimitys jumalanpalvelusmenoille, palvonta, jumalanpalvelus, *kultillinen*, k:a koskeva, palvonnallinen. *Kulttisentralisaatio*, kulttikeskitys, → **Deuteronomiumin** säännös, minkä mukaan uhreja sai toimittaa vain Jerusalemissa.

kulttuuriprotestantismi, poleeminen termi, jolla erit → **dialektisen teol** edustajat tarkoittavat sellaista viime vuosisadanvaihteen protestanttista, liberaalia teologiaa, joka sivuttaen evankeliumin erityislaatuisuuden piti kristinuskoa kulttuurin sieluna ja modernin yhteiskunnan pyrkimysten tukijana.

kulttuuritaistelu, Preussin valtion ja kat kirkon välinen kamppailu 1871–1887.

kumulaatio (lat cumulatio), kasauma, kasautuminen, *kumulatiivinen*, kasautuva, *kumuloitua*, kasautua.

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kuolema → *mors.*

kuori, kuoro → *choros.*

kuriaalinen, kurialismi → *kuuria.*

kutsu, kutsumus → *vocatio.*

kuuliaisuus → *oboedientia.*

kuuria (lat), 1. tribuksen alaosasto antiikin Roomassa, 2. p is-tuimen hallintovirkakunta (Roman k), 3. piispan apuna oleva hallintoelin (hiippakuntak), *kuriaalinen*, k:aa koskeva, k:aan kuuluva, *kurialismi*, kirkkopoliittinen pyrkimys lisätä k:n valtaa, *kurialisti*, kurialismin kannattaja, *kuuriakardinaali*, k:ssa pysyvästi työskentelevä → *kardinaali.*

kuva → *eikon*, → *ikoni*, → *imago.*

kvalifikaatio (lat *qualificatio*), laadun määrittäminen, edellytykset, sopivuus. *Teologiset k:t*, arvioita siitä, missä määrin opilauseet ovat yhtäpitäviä t ristiriidassa ilmoituksen kanssa, *kvalifioida*, laadullistaa, ilmaista laatu.

kvaliteetti (lat *qualitas*), laatu, *kvalitatiivinen*, laadullinen.

Sisälllys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kvantiteetti (lat *quantitas*), suuruus, määrä, paljous, *kvantitatiivinen*, määrällinen.

kvartodesimaanit (lat *quartus decimus*, 14:s), ne varhaiskrist ryhmät, jotka juutalaiseen tapaan viettivät pääsiäistä aina 14. päivänä nisan-kuuta eivätkä seuraavana sunnuntaina.

kveekarit (engl *Quakers*, vapisijat), George Foxista ja hänen seuraajistaan käytetty (pilkka)nimitys, nyk *Friends* (ystävät). Yhteisön nimi on Religious Society of Friends.

kvidditeetti → **quidditas**.

kvietismi (ital *quietismo*), erit Miguel de Molinosin (k 1697), madame Guyonin (k 1717) ja François Fénelonin (k 1715) edustama → **mystinen** suuntaus, joka hylkää kaiken inhimillisen ponnistelun ja pyrkii täydelliseen passiivisuuteen ja tahdottomuuteen. *Kvietisti*, k:n kannattaja, *kvietistinen*, k:n mukainen. *Kvietiivi*, vastakohtana → **motiiville** rauhoittava, tyyntyttävä, pysäyttävä tekijä.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kvinkvennaalifakulteetit (lat *quinque*, viisi, → **fakulteetti**), paavin piispoille kulloinkin viideksi vuodeksi myöntämät erit valtuudet.

kvintessenssi (lat *quinta essentia*), viides essenssi, viides elementti eli alkuaine (josta koostuvat taivaankappaleet ja joka pitää koossa maallisia kappaleita), myöh: asian ydin.

kyberneesi (kr *kybernesis*, lat → **gubernatio**), peränpito, ohjaus, johto, hallitseminen, gubernatio, (kirkon) johto, kirkkohallinto, *kyberneetti*, perämies, johtaja, ohjaaja, *kyberneettinen*, k:ä koskeva, kybernetiikka, 1. oppi kirkkohallinnosta, kirkon hallintoa servittelevä käytännöllisen teol haara, 2. säätö- ja viestintätapahtumia servittelevä tie-de, *kyberneetikko*, kybernetiikan tutkija t tuntija.

kyriale (kr → **kyrios**), rkat lit kirja, joka sisältää messun pysyvien osien gregoriaaniset sävelmät. Virallinen laitos on Kyriale Vaticanum.

Kyrie eleison (kr *Kyrie eleeson*), Herra armahda, lit rukouskaava.

Sisällys	
A	M
B	N
C	O
D	P
E	Q
F	R
G	S
H	T
I	U
J	V-W
K	Y-Ö
L	

kyrios (kr), herra, lat dominus. LXX käyttää sanaa k Jumalasta, UT Kristuksesta.

kyynikot, Kynosargeen gymnasionin mukaan nimensä saanut fil koulukunta, jonka perustaja oli Antisthenes (k 366 eKr) ja joka piti ihanteenaan elämistä ilman tarpeita halveksien kulttuurista, *kyyninen*, kyynikkojen opetuksen mukainen; julkea, häpeämätön, välinpitämätön, *kyyninen koulukunta*, kyynikot.

käyttö → **usus**.

käytäntö → **praksis**.

kääntyminen, kääntymys → **conversio**.

Köhlerglaube (saks), pimeä usko, epäkriittinen toisen väitteiden uskominen. Termi palautuu Lutherin kertomaan (1533) episodiin. Prahassa eräs miilunpolttaja (saks Köhler) vastasi kysyttäessä, mitä hän uskoo: »Mitä kirkko uskoo.» »Ja mitä kirkko uskoo?» »Mitä minä uskon.»

